

Pentti Hyttinen

Monitavoitteisen metsäsuunnittelun hyödyt jäävät realisoitumatta resurssipulan takia

Suomi sitoutui kansainvälisesti periaatetasolla monitavoitteisen, metsän eri käyttömuodot tasa-
puolisesti huomioonottavan metsäsuunnittelun toteuttamiseen allekirjoittaessaan Helsingissä vuonna 1993 Euroopan metsäministerikokouksen päätöslauselmat. Periaate sisällytettiin vuoden 1997 alussa voimaan tulleeseen uuteen metsälakiin.

Monitavoitteisen metsäsuunnittelun toteuttaminen on niin ikään kirjattu kriteeriksi valmisteilla olevan kansalliseen metsäsertifiointijärjestelmään. Sertifioinnin toteutuessa tilakohtaiset metsäsuunnitelmat olisivat myös keskeinen väline muiden sertifiointikriteerien arvioinnissa.

Kun tähän lisätään vielä se, että Suomessa on useita nimekkäitä monitavoitteisen metsäsuunnittelun tutkijoita, jotka ovat niittäneet mainetta etenkin menetelmien kehittäjinä, niin voidaan päätellä, että Suomi kulkee eittämättä monitavoitteisen metsäsuunnittelun etulinjassa.

Toteutus kärsii resurssipulasta

Yksityismetsien tilakohtainen ja alueellinen metsäsuunnittelu on metsäkeskusten lakisääteinen tehtävä. Metsäsuunnittelun piirissä on yksityismetsien metsätalouden maasta nykyisin noin kolme neljäsosaa, kaikkiaan noin 11 milj. hehtaaria. Karkeasti ottaen joka toisella yksityismetsänomistajalla on voimassa oleva tilakohtainen metsäsuunnitelma. Tilanne on ollut melko stabiili 1990-luvun alkupuolelta lähtien; uusia suunnitelmia on tehty samassa suhteessa kuin entisiä on vanhentunut.

Parina viime vuonna metsäsuunnittelun suoritemäärä on kuitenkin vähentynyt olennaisesti ja viime vuosikymmenen vaihteen huippuvuosista on jääty jopa alle puoleen. Olennaisin syy tähän on metsäkeskusten ja metsänhoitoyhdistysten resurssien supistuminen sekä toisaalta samanaikainen suunnittelutyön yksikkökustannusten kasvu.

Monitavoitteisuus ja metsän eri käyttömuotojen huomioonottaminen näkyvät lisääntyvänä työmenekkinä metsäsuunnittelun eri vaiheissa. Supistuvien resurssien ei voida päästä tyydyttäviin suoritemääriin, minkä vuoksi monitavoitteisen metsäsuunnittelun hyödyt jäävät realisoitumatta.

Suunnittelija mittamiehestä monitieteilijäksi

Tällä hetkellä ei ole käytettävissä yksityiskohtaisia selvityksiä siitä, kuinka paljon monitavoitteisuus on lisännyt metsäsuunnittelun kustannuksia, mutta on selvää, että kustannusvaikutus on merkittävä. Suunnittelun perustietoja on koottava useista eri lähteistä ja monista organisaatioista. Maastosta joudutaan keräämään yhä enemmän, entistä tarkempaa ja entistä vaikeammin mitattavaa tietoa. Suunnitelmien koostamisessa tarvittavat tietojärjestelmät ovat monipuolisempia – ja toisaalta monimutkaisempia ja alttiimpia häiriöille.

Suunnittelija työskentelee vuorovaikutteisesti metsänomistajan kanssa selvittäen hänen tavoitteensa ja mieltymyksensä sekä keskustellen vaihtoehtoisista toimenpiteistä aikaisempaa perusteellisemmin. Metsäsuunnittelija on muuttunut puuston mittamiehestä monitieteiseksi biometrian, biologian ja psykologian asiantuntijaksi.

Olellaista on havaita, että vaikka edellä kuvatut muutokset ovat aiheuttaneet metsäsuunnitteluun huomattavia lisäkustannuksia, ovat ne koko metsäsuunnittelun järkevyyden kannalta olennaisia ja suunnitelman laatua merkittävästi parantavia tekijöitä. Metsäsuunnitteluun tullut monimutkaisuus ja maastotyön hidastuminen kääntyvät hyödyiksi tuotetun tiedon korkeamman laadun kautta.

Hyödyt peittoavat kustannukset

Tarkastellaan metsäsuunnittelun kustannuksia ja hyötyjä katsomalla taaksepäin. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion kokoamien tilastojen mukaan yksityismetsien metsäsuunnittelun suoritämäärä oli uuden metsälain voimaantuloa edeltäneellä kymmenvuotiskaudella 1987–96 noin miljoona hehtaaria vuodessa. Se satoi neljänneksen metsäkeskusten (silloisten metsälautakuntien) kokonaistyöpanoksesta, noin 310 henkilötyövuotta vuodessa. Suunnittelutyön kokonaiskustannus oli suuruusluokkaa 70 milj. mk vuodessa. Kustannuksista noin kaksi kolmasosaa eli 40–50 milj. mk katettiin valtion tuella, kolmannes laskutettiin metsänomistajilta.

Metsänomistajalle suunnitelman hinta on suuruusluokkaa 30–40 mk hehtaaria kohti. Hintaa on joissakin piireissä pidetty jopa liian kalliina. Kun otetaan huomioon, että keskivertometsänomistaja omistaa alle 30 hehtaaria, niin kymmenvuotiskauden suunnitelman hinta koko tilalle on tuhannen markan kieppeillä. Kustannus on verovähennyuskelpoinen, joten metsäsuunnitelman hinta vastaa suurin piirtein tavanomaisen aikakauslehden vuosikertahintaa. Vuotta kohti laskettuna kustannus jää muutama kymmeneen markkaan. Se on varsin kohtuullinen, koska kysymyksessä on omaisuudenhoitosuunnitelma omaisuuserälle, jonka arvo on keskivertotapauksessa noin 250 000 mk.

On ilmeistä, että metsäsuunnittelusta saatavat hyödyt ovat kattaneet siihen uhratut kustannukset sekä

metsänomistajien että yhteiskunnan kannalta. Suunnittelu on tuonut kustannussäästöjä toimenpiteiden oikealla valinnalla, ajoituksella ja ketjutuksella sekä tilojen välisellä yhteistyöllä. Vielä merkittävämpi on suunnitelmallisen metsänkäsitelystä tuoma metsien arvokasvun ja hakkuumahdollisuuksien lisäys.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio on arvioinut nykyisen voimassa olevan metsäsuunnitelman tuovan yksityismetsänomistajille hyötyä suuruusluokkaa 750 milj. mk vuodessa, mikä on noin kymmenen prosenttia yksityismetsien viime vuosien keskimääräisistä kantorahatuloista.

Laskelman pohjaoletuksena on, että suunnittelun avulla on saatu keskimäärin yhden prosenttiyksikön parannus koko tilan metsien arvokasvuun ja siitä pystytään realisoimaan vuosittain määrä, joka vastaa valtakunnallista hakkuiden ja puuston kasvun suhdetta.

Hyödyt jakautuvat monelle

Metsänomistajille koituvia hyötyjä puntaroidessa herää kysymys, tarvitseeko tällainen toiminta valtion tukea. Tuen oikeutusta voidaan kuitenkin perustella useammastakin näkökulmasta. Metsäsuunnittelu sisältää elementtejä, joissa yksilön ja yhteiskunnan edut eivät välttämättä kohtaa. Osa metsänomistajista ei esimerkiksi ole kiinnostunut metsiensä avainbiotoopeista siinä määrin, että olisi valmis siitä tiedosta maksamaan.

Yhteiskunnan kannalta valtion osallistuminen metsäsuunnittelun kustannuksiin on nähtävä pikeminkin sijoituksena kuin tukena. Valtiontalous on hyötynyt metsäsuunnittelusta saaden Tapion laskevien mukaan 40–50 milj. mk:n panostuksellaan 130 milj. mk lisää pyynnmyyntiverotuloja. Sen jälkeen kun kaikki metsänomistajat siirtyvät myyntitulojen verotukseen, valtion saama verotulojen lisäys nousi arvion mukaan 200 milj. mk:aan. Kerrannaisvaikutukset lisäävät todellista hyötyä vielä merkittävästi tätä suuremmaksi.

Metsäsuunnittelun ajanmukaisuus on ehdoton edellytys myös metsäteollisuuden puuhuollon kannalta. Tehtaiden ja sahojen ruokkiminen nopealla rytmillä ilman suuria varastoja vaatii mieluummin nykyistäkin täsmällisempää tietoa hakkukohteista ja hakattavan puun laadusta. Monitavoitteinen

metsäsuunnittelu niin ikään avaa mahdollisuuksia nauttia metsien hyvinvointivaikutuksista entistä monipuolisemmin.

Käytännön metsäsuunnittelun kannalta on harmillista, että samaan aikaan kun metsäsuunnittelun modernisointi on lisännyt nimenomaan kalliita, eniten henkilöresursseja vaativia työvaiheita, metsäsuunnitteluun käytettävissä olevat resurssit ovat supistuneet rajusti. Tämä on valitettavaa, sillä monitavoitteinen metsäsuunnittelu on yhteiskunnalle kannattava sijoitus, joka poikii niin ekologiaa, taloudellisia kuin sosiaalisiaakin hyötyjä. Sen tuoma hyvinvoinnin lisä sitä paitsi jakaantuu harvinaisen tasa- ja monipuolisesti yhteiskunnassa.

Kirjallisuutta

- Kangas, J., Heino, E. & Sepponen, P. (toim.) 1997. Metsäsuunnittelun uudet tuulet. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 639.
- Oksanen-Peltola, L. 1998. Metsäsuunnittelun kokonais selvitys. Projektin muistiot. Metsätalouden kehittämiss keskus Tapio.

■ MMT Pentti Hyttinen on toimivapaalla Pohjois-Karjalan metsäkeskuksen johtajan tehtävästä ja työskentelee metsäasiantuntijana Euroopan Komissiossa Brysselissä.